SPATIO-TEMPORAL CONFIGURATIONS IN MIRCEA NEDELCIU'S PROSE

Ana-Valeria GORCEA (STOICA)
"Petru Maior" University of Târgu-Mureş

Abstract: The current paper analyses the spatial and temporal configurations in Mircea Nedelciu`s prose. Our objective is to show that there is a postmodern space in Nedelciu`s work, more prevalent than time, as a narrative formula, and that it`s symbolic values – interpreted through recent anthropological and cultural theories concerning the concepts of space, heterotopia and utopia – has major implications in the identity constructions of the characters.

Keywords: time, space, place, geocriticism, utopia, heterotopia, non-place.

Opera prozatorului Mircea Nedelciu are profunzime și implicații existențiale stringente care se pretează, încă de la primele scrieri, teoriilor celor mai recente din domeniul studiilor literare, filozofice, antropologice, a studiilor culturale sau a geografiilor literare. Acest fapt nu arată decât superpozabilitatea noțiunilor de actualitate, în cazul de față, corespondența celor două toposuri indisolubile, timpul și spațiul, asupra prozei lui Mircea Nedelciu și valoarea scrierilor acestuia într-un spațiu extins al literaturii universale.

În acest sens, intenția noastră de scoate în evidență o parte dintre dezbaterile academice – europene și de peste ocean – și discutarea termenilor ce analizează problematica timpului și a spațiului o considerăm de un real folos. Fără trufia epuizării subiectului, vom aduce în discuție direcții importante și de actualitate ale temelor amintite, analizând, printr-un demers tematic și hermeneutic, implicațiile și sensurile fecunde ale unor secvențe reprezentative din proza lui Mircea Nedelciu. Momentul/ timpul, respectiv spațiul geografic cartografiat de prozator au o dublă reprezentare. Mai întâi, cea biografică, începând cu anul nașterii sale, 1950, an simbolic în economia operei, și continuând cu întreaga perioadă în care se desfășoară experiența scripturală. Pe de altă parte, regăsim un timp și un spațiu în textele narative ce corespund, în general, celor biografice, fapt ce relevă apetența prozatorului înspre raportarea la realitatea din jur. Cele două concepte, spațiul și timpul, sunt parte integrantă din universul pe care îl construiește prozatorul în vederea reprezentării lumii reale, cu dimensiunile sale sociologice, antropologice, psihologice sau politice în spațiul ficțional.

Încercarea unei explicări, mai degrabă, decât a unei definiri a termenilor, se datorează sensurilor multiple pe care le-au asimilat timpul și spațiul, iar studiul de față își propune ca obiectiv să demonstreze că în proza lui Mircea Nedelciu vorbim despre un spațiu postmodern, care este învestit cu o prevalență mai mare asupra timpului ca formulă narativă, iar semnificațiile simbolice ale acestuia au implicații majore în construcția identitară a personajelor. Mutațiile produse în proza postmodernă ce nu mai au drept caracteristică predominantă curgerea cronologică și desfășurarea succesivă a evenimentelor, ci, mai degrabă, apelează la o relatare simultană a evenimentelor, la juxtapunere, la vecinătatea aproapelui cu departele, a dispersatului și a alăturatului[1] par a impune ideea preponderenței spațialității. Dacă în proza modernă am asistat la desfășurarea unei narațiuni în timp prin operele unor autori precum Virginia Woolf sau James Joyce, de exemplu, în proza postmodernă, prevalența este înspre edificarea prozei într-un spațiu. Impresia de creare a

[1] *Cf.* Michel Foucault, *Altfel de spații*, în *Theatrum philosophicum. Studii, eseuri, interviuri. 1963-1984*, ediție îngrijită de Ciprian Mihali, traduceri de Bogdan Ghiu, Ciprian Mihali și Sebastian Blaga, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 251.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

prozei într-un anumit spațiu – „ca o rețea ce leagă puncte și își urzește labirintul”[2] – o produce și lectura și aprofundarea operei lui Mircea Nedelciu, exercițiu ce stă la baza acestui demers.

Se cuvine să remarcăm că nu există intenția diminuării importanței legăturii dintre timp și spațiu, raportul spațiu-timp, fiind forma de bază a oricărei existențe. Conform dicționarului de filosofie[3], spaţiul reflectă raporturile de coexistenţă dintre obiectele sau fenomenele sau dintre părţile lor, respectiv întinderea, distanţa şi poziţia lor, în vreme ce, categoria de timp reflectă durata de existenţă a obiectelor şi fenomenelor, simultaneitatea sau succesiunea lor. Aşadar, fără timp materia ar fi pur şi simplu imobilă, iar fără de spaţiu am exista doar sub forma unei entităţi asemenea divinităţii pe care o preamărim; de aici rezultă indispensabilitatea raportului spaţiu-timp şi necesitatea acestora ca fiind la baza universului existenţial.

Raportul spațiu-timp a provocat și a dezvoltat de-a lungul timpului o mulțime de teorii ce par a lăsa acest subiect deschis tatonărilor și interpretărilor. Astfel, în idealismul obiectiv și transcedental kantian, spațiul și timpul sunt independente de voința noastră, existând în mod obiectiv. Cele două categorii apriorice nu pot fi înțelese empiric, ci numai prin intuiție. Însă, în idealismul subiectiv și voluntarist schopenhauerian, spațiul și timpul sunt categorii subiective ale sensibilității noastre.

În opera sa vastă, ce cuprinde analize fundamentale pentru reflecția asupra existenței umane, imagologul Gaston Bachelard tratează și problema timpului și a spațiului. În lucrarea *Poetica spațiului*, pune accentul pe spațiu ce conține timpul:

„Uneori credem că ne cunoaştem în timp, dar nu cunoaştem decât o suită de fixări în spaţii de stabilitate a fiinţei, a unei fiinţe care nu vrea să se scurgă, care, chiar când se întoarce în trecut în căutarea timpului pierdut, vrea să «suspende – zborul timpului». În miile sale de alveole, spaţiul conţine timp comprimat. La asta serveşte spaţiul.”[4]

Atunci când Gaston Bachelard își construiește dialectica centrată pe analiza la nivel spațial a raporturilor dintre interior și exterior, vorbește despre starea de fixitate. Astfel, potrivit acestuia, primul nostru loc și univers este *casa*, ca spațiu interior, care ne asigură unul din elementele esențiale ale existenței umane, starea de fixitate. Fundamentul teoretic enunțat de acesta sugerează faptul că spațiul domestic – casa, trebuie să ofere atât suport psihologic cât și un mediu protectiv menit să asigure un echilibru între răspunsul emoțional pe care individul îl manifestă în raport cu casa în care acesta locuiește. Acest spațiu interior, despre care vorbește Gaston Bachelard, nu este unul omogen și vid, ci plin de calități, un spațiu al reveriilor, al pasiunilor, al contrastelor, al percepției noastre primare, un spațiu al antagonismelor.

Un alt concept teoretic important al secolului XX este cel de *cronotop*, dezbătut de Mikhail Bakhtin. Acest concept structuralist înseamnă, traducându-l efectiv, „timp-spațiu” și este definit de Bahtin ca o conectare intrinsecă a relațiilor temporale și spațiale care sunt exprimate artistic în literatură. *Cronotopul* angajează realitatea, deoarece autorul nu poate face abstracție de organizarea lumii reale pentru a crea, în scris, o întreagă lume ficțională.

Alături de dimensiunea temporală a literaturii dată de Bakhtin, de natură structurală, se înscriu și cercetări recente cu lucrări aplicate pe problematica timpului, iar unul dintre cei care analizează implicațiile timpului în literatură este Mark Currie, teoretician al postmodernismului. În lucrarea *About Time*, susține că toate romanele sunt romane despre

[2] *Ibidem*.
[3] Teodor N. Țîrdea, Petru V. Berlinschi, Anatol I. Eşanu, Didina U. Nistreanu, Vitalie I. Ojovanu, *Dicționar de Filosofie şi Bioetică*, A-Z, Chişinău, 2003, pp. 275, 297-298.
[4] Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, Seria „Studii socio-umane”, trad. Irina Bădescu, pref. Mircea Martin „Gaston Bachelard ca educator”, Editura Paralela 45, Pitești, 2003, p. 40.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

timp[5], stabilind trei concepte ale timpului[6]: comprimarea timp-spațiu, recontextualizarea accelerată sau febra arhivei și, trei, o abordare filozofică din perspectiva lui Husserl, Heidegger și Derrida.

Față de dimensiunea temporală a literaturii, o serie de teoreticieni tratează implicațiile spațiului în literatură. Alături de opera lui Gaston Bachelard se cuvine să amintim și alte lucrări relevante pentru studiul nostru precum cele ale lui Marc Augé care face distincția între „non-loc" și „loc antropologic"; Yi-Fu Tuan ce insistă pe diferențele dintre *spațiu* și *loc*; sau studii dedicate problemelor postmodernismului ale lui Michael Toolan sau Marie-Laure Ryan, care, în lucrarea *Space, place and story*[7], vorbește despre corespondența cu locul real, ca relație elementară dintre narațiune și spațiul actual, specifică textelor non-ficționale. Insistă, în schimb, pe abilitatea textelor ficționale să anexeze părți din lumea reală, această „hartă narativă", fiind o sursă importantă de recurs literar. Completând interpretarea cu o perspectivă specifică geocriticii enunțată de Bertrand Westphal, acesta vorbește despre „labirintele spațiale" ale celor trei tipuri de orașe surprinse în literatură, până prin anii `50, `60. Așadar, dacă la început apărea „orașul tablou", în care spațiul acestui topos era descris, cel de-al doilea tip este este reprezentat de „orașul sculptură", care are calitățile perspectivei pluridimensionale. În cele din urmă, stabilește acesta, după ce am pictat orașul, apoi l-am modelat, de acum îl citim, sub forma „orașului carte", datorită trimiterii spre spații concrete, orașul devenind un simbol în literatură[8]. Dacă facem referire la proza scriitorului Mircea Nedelciu, la prima vedere, avem de a face cu „orașul sculptură", fiindcă îl apreciem din punctul de vedere în care îl *vedem* suprins de prozator, reliefat pluridimensional. Însă, dacă ne referim la încărcătura unor structuri spațiale din opera literară cu calități de palimpsest ce fac trimitere la spații concrete, Nedelciu creează „orașul carte", pe care, de acum, *îl citim*.

Apoi, alături de „loc antropologic" vs. „non-locuri" încadrate de Marc Augé sau diferențele dintre „space and place" discutate de Yi-Fu Tuan, respectiv *topophilia* și *topofobia*, se impune a aminti despre intervențiile teoretice ale lui Michel Foucault pentru care secolul XX începe sub patronarea „epocii spațiului" și „a simultaneității"[9]. Fenomenologul francez antologhează și dezbate implicațiile așa numitelor *spații heterotopice*, pe care le vom analiza și la care ne vom raporta în majoritatea analizelor ulterioare ale studiului. Conceptele și viziunile enumerate până acum sunt teorii importante ce dau prozei lui Mircea Nedelciu o anumită dimensiune și se arată ca niște repere care merită luate în considerare tocmai pentru decriptarea universului ficțional al prozatorului, ce dezvăluie și influența pe filieră franceză asupra acestuia.

Dintre cele mai recente studii dedicate lui Mircea Nedelciu, amintim două lucrări care tratează tema spațiului și față de a căror viziune nu ne putem distanța. Mai întâi, în moderna sa carte, *Geografii semnificative. Spațiul în proza scurtă a lui Mircea Nedelciu* (cu o prefață de Sanda Cordoș, „Un debut semnificativ", Colecția „Paradigme", Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011), Ionuț Miloi tratează problematica spațiului în prozele scurte ale lui Mircea Nedelciu, pe baza unei bibliografii cu influențe americane. Acesta analizează, printr-un

[5] Mark Currie, *About Time. Fiction and the Philosophy of Time*, The Frontiers of Theory, Edinburg University Press, 2007, p. 3.

[6] *Ibidem*, p. 5. „... it takes three concepts of time in the contemporary cultural theory, which it names as time-space compression, accelerated recontextualisation and archive fever, and three philosophical approaches to time which have some relevance for a future-orientated theory of narrative and which are derived from Husserl, Heidegger and Derrida."

[7] Marie-Laure Ryan, *Space, place and story*, pp. 107-125. http://users.frii.com/mlryan/spaceplace.pdf [accesat în 29.01.2015]

[8] *Cf.* Bertrand Westphal, „Pour un approche géocritique des textes", în *La Géocritique mode d'emploi*, PULIM, Limoges, coll. «Espaces Humains», nr. 0, 2000, pp.9-40. http://www.vox-poetica.org/sflgc/biblio/gcr.html [accesat în 5 ianuarie 2015]

[9] *Cf.* Michel Foucault, *op. cit.*

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

demers tematic, spațiul ficțional și scriptural, atât ca implicații ale configurării locurilor de desfășurare și a mijloacelor de transport, cât și al semnificațiilor acestora, cu efecte majore „în construcția identității personajelor" (I.M., p. 17). Autorul scoate în evidență fragilitatea personajelor și arată cum personajele își construiesc identitatea *on the road*, aflate în continuă mișcare, de parcă nu se doresc introspectate. În același timp, se insistă pe imaginea orașului ca spațiu claustrant/ închis/ apăsător, precum la simboliști, în contrast cu deschiderea și forma de eliberare/ libertate oferită de mediul rural. În acest punct, suntem de acord cu afirmațiile Adinei Dinițoiu cum că „«diferența dintre lumea rurală și cea urbană», cum spune Ionuț Miloi mi (ni, *n.n.*) se pare o chestiune mult mai complexă la Nedelciu, şi e legată tot de presiunea sufocantă și de ideologia manipulatoare a comunismului"[10], în sensul că amândouă spațiile sunt transformate și afectate – asemeni oamenilor ce suferă crize identitare și de dezrădăcinare –, într-o măsură mai mare sau mai mică, de industrializarea comunistă, de acea modernizare a statului prin care se urmărește uniformizarea celor două spații. De asemenea, remarcăm și demersul în care e evidențiat aspectul formal al prozelor: spațiul, perspectivele multiple, calitățile cinematografice ale textelor – prim-planuri, panoramare/ lipsa acesteia, focalizări, etc. –, prezența persoanei a II-a, etc. Aceste trăsături formale ale textelor sunt exemple prin care „metaliteratura capătă spațialitate".

Cel de-al doilea studiu, actual și bine argumentat, la care ne vom referi este cel al Ramonei Hărșan, *Heterotopie şi ficţionalizare a spaţiului la Mircea Nedelciu* (publicat în vol. *Dilemele identității. Forme de legitimare a literaturii în discursul cultural european al secolului XX*, Editura Universității „Transilvania" din Brașov, 2011). Aceasta, luând o atitudine critică față de afirmația lui Nicolae Manolescu potrivit căruia romanul *Tratament fabulatoriu* are o latură „fantastică"[11], încearcă să demonstreze complexitatea conceptuală și plurivalențele scrierilor lui Mircea Nedelciu, contestând „«vechea formulă» psihologic-realistă"[12] și insistând pe evidențierea „unor teritorii «semnificative», (re)încărcate simbolic"[13]. Pe baza teoriilor lui Marc Augé, a „spectralității" definite de Jacques Derrida și a spațiilor heterotopice delimitate de Michel Foucault, Ramona Hărșan delimitează „spațiile *semnificative*" în trei categorii: galeria *non-locurilor* – în direcția stabilită de Marc Augé – în care include toposuri predilecte prozei lui Mircea Nedelciu precum: „drumuri, gări, aeroporturi, hoteluri, parcări, spitale, săli de ședințe, cine-cluburi, restaurante, stațiuni turistice, locuri virane etc."[14]. A doua categorie de spații inventariate sunt „toposuri ale dispariției" sau „vanishing points", aici, făcând referire la Parângul din *Călătorie în vederea negației*, la Muntele Mare din *Tratament fabulatoriu* sau „zăpezile mișcătoare" din *Zodia scafandrului* sau *O căutare în zăpadă*; spații ce provoacă dispariții inexplicabile ale personajelor sau declanșează rupturi identitare ireversibile. În cele din urmă, spațiile la care se oprește atenția critică sunt cele heterotopice definite de Foucault, încărcate de „spectralitatea spațiului antropologic", în termenii lui Derrida. Această ultimă categorie suferă alte trei delimitări: mai întâi, este analizat toposul coloniei, apoi, fitotronul și în cele din urmă cazărmile, internatele, închisorile și casele de copii. În decursul studiului, se exemplifică și se insistă asupra toposului din *Tratament fabulatoriu*, încărcat de o suprapunere de semnificații ca spațiu alternativ concret al realității spațiului socio-politic și cultural, cu amendamentul că

[10] Adina Dinițoiu, „Proză şi spaţialitate", în rev. *România literară*, Anul 2012, nr. 46. http://www.romlit.ro/roz_i_spaialitate [accesat în 20.01.2015]

[11] Nicolae Manolescu, Istoria critică a literaturii române, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 1365. Apud. Ramona Hărșan, Heterotopie şi ficţionalizare a spaţiului la Mircea Nedelciu, în vol. Dilemele identității. Forme de legitimare a literaturii în discursul cultural european al secolului XX, Editura Universității „Transilvania" din Brașov, 2011, pp. 160-170.

[12] Ramona Hărșan, art. cit.

[13] Ibidem, p. 161.

[14] Ibidem.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

acest amplasament, ca, de altfel, toate heterotopiile, „generează iluzii, oferă compensații, comportă sau deconstruiesc realitatea ficțională din care fac parte, și implicit, pe cea reală, dinafara cosmosului romanesc”[15]. În concluzie, heterotopiile literare imaginate de Mircea Nedelciu sunt lipsite de latura metafizică a *weltanschaaungului*, specifică concepției tradiționale a fantasticului și pot fi încadrate, susține Ramona Hărșan, asemeni *non-locurilor* și *toposurilor dispariției*, unui filon recent, postmodern-deconstructivist, „prin modul în care raționalitatea teoretică și sensibilitatea estetică sunt aici interrelaționate, formând împreună substanța și metoda discursului romanesc”[16].

Faptul că ideea de spațiu[17] a exercitat asupra scriitorilor o fascinație aparte, a instituit între spațiu și literatură o relație complexă ce se desfășoară pe mai multe nivele, plecând de la spațiul efectiv al orașului, al satului, al naturii etc. sau de la spațiul imaginar și interpretativ ce este proiectat în mintea cititorului și, încheind cu spațiul pe care îl parcurg personajele, de tipul de scriitură și chiar de subiect[18]. Spațiul prozei lui Mircea Nedelciu se conturează o dată cu deplasarea personajelor – metodă privilegiată a creației – care se află într-o continuă mișcare, fie că fac naveta de la oraș la sat sau invers, de la sat la oraș, ori călătoresc în interes de serviciu – aviz ghizilor, angajați ONT –, fie fac taximetrie clandestină, fie sunt în drumul lor spre distracții facile, înspre și dinspre mare/ stațiuni turistice, fie călătoresc *în vederea negației*, sau în căutarea părinților, ori se află într-un continuu vagabondaj, fără o țintă anume. Astfel, mobilitatea personajelor și tendința acestora de a se afla în continuă mișcare este regăsită de la primele proze ale lui Mircea Nedelciu, iar cele din romanul *Zmeura de cîmpie* nu sunt lipsite de același nomadism specific. Cei trei protagoniști, Zare, Grințu și Gelu, sunt surprinși în continuă mișcare: Zare – șofer pe camion în diferite zone ale țării, de regulă, de câmpie; Grințu – pedagog, ghid turistic, profesor; Gelu – cel care călătorește cu scopul de a rezolva puzzel-ul condiției lor de orfani în căutarea identității. De asemenea, personajele circulă dintr-o proză/ volum în alta/ altul – cei trei orfani sunt anticipați de proza inaugurală

[15] Ibidem., p. 167.
[16] Ibidem., p. 169.
[17] Proza lui Mircea Nedelciu nu rămâne fără efectele ordonatoare ale spațiului, inclusiv la nivel vizibil al paginii, „metaliteratura ca spațialitate”. În acest punct, se cuvine să remarcăm intervenția lui Chatman care pune în paralel distincția dintre „timpul povestirii” și „timpul discursului”, analizate de Bakhtin, cu distincția dintre „spațiul povestirii” și „spațiul dicursului”. Conform teoriei acestuia, *story space* înseamnă: „The spatial environment or setting of any of the story's action episodes; or more globally, the ensemble or range of these environments”; pe când, *discourse space*: „The narrator's current spatial environment; more globally, the whole range of environments in which the narrative situation is located. For instance, hospitals and psychiatric wards are popular modern discourse spaces (J.D. Salinger's *The Catcher in the Rye*, Günter Grass's *The Tin Drum*).” *Cf.* Seymour Chatman, *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*, Cornell UP, Ithaca and London, 1978, pp. 96-106 and 138-145. http://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.htm#N5.5.2 [accesat în 29.01.2015]
Așadar, „spațiul discursului” este la fel de important/ relevant/ inovator în proza românească optzecistă precum „spațiul povestirii”. Pentru a arăta complexitatea spațiului discursiv sau ingeniozitatea prozatorului, amintim doar de romanul *Zmeura de cîmpie*, care, fără a respecta o ordine cronologică a firelor epice, este sistematizat respectând „pricipiul listei” (Sanda Cordoș, Prefața „Cine sînt fiii acelor tați?”, la Mircea Nedelciu, *Zmeura de cîmpie (roman împotriva memoriei)*, Editura Compania, București, 2005.), de la A la Z; capitolele sunt de întindere diferită, de la câteva pagini, la câteva rânduri – capitolul *S. Alte scenarii de pace*, 5 rânduri – și încheind cu punctele de suspensie cum e cazul capitolelor X și Y. Surprinzătoare spațial sunt și capitolele în care se îmbină diferite stiluri funcționale. Stilul oficial e reprezentat, spre exemplu, de procesul verbal întocmit de Gelu în *capitolul T* prin care elucidează încrengătura de relații și dezvăluie posibilele origini ale celor doi prieteni, Zare și Radu, și potențează misterul în jurul originii sale. Prin stilul colocvial de tip epistolar se face apel la credințe, idei, păreri, respectiv, se actualizează situarea personajelor în spațiu și timp, iar cel de tip memorialistic se definește prin amintirile difuze ale protagoniștilor despre perioada copilăriei. Nu în ultimul rând, stilul științific corespunde teoriilor inedite ale lui Zare. Oricât de ofertantă și interesantă ar fi o abordare a spațiului scriptural, revenim la interesul prezentului studiu ce se axează pe identificarea spațiilor heterotopice și pe evidențierea semnificației acestora ca amplasamente *altfel*, ce au impact asupra protagoniștilor.
[18] Ionuț Miloi, *op. cit.*, pp. 15-16.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

Aventuri...; Zare e prezent în ultimul roman al prozatorului, *Zodia scafandrului*; Gelu Popescu, cu inițialele G.P., traversează alte proze scurte din cele patru volume. Destinele sau traseele celor trei, ca și intersectarea acestora pe parcursul romanului *Zmeura de cîmpie* sunt surprinse în intervalul 1973-1977, cinci ani în care aceştia schimbă mai multe locuri de muncă, se mută dintr-o parte în alta a ţării, respectiv, sunt în căutarea punctului zero – fie a locului natal, al originilor, fie a spațiului surogat al celui natal.

Spațiul cartografiat de tineri, în tot acest timp, este unul ce oferă diversitate și varietate, iar parcurgerea lui este marcată de apariția unor amplasamente *altfel*. Aceste amplasamente sunt analizate și dezbătute de Michel Foucault. Argumentele teoretice elaborate de Foucault privesc noțiunile de spațiu și loc, acesta fiind interesat de spații exterioare corelate cu sfera publică și introducând conceptul de heterotopie[19] în contrast cu utopia. Heterotopia desemnează un spațiu existent în realitate care alătură simultan mai multe configurări sociale și chiar culturale, față de spațiul utopic/ distopic ce prevede un amplasament inexistent în realitate și creează o variantă ideală/ negativă a societății. Exemplul concret dat de Foucault al unui amplasament ce poate desemna ambele reprezentări este cel al oglinzii, ce poate fi și spațiu utopic prin calitatea sa de „loc fără loc”[20], cât și spațiu heterotopic pentru că „există cu adevărat și are, asupra locului pe care-l ocup, un fel de efect retroactiv”[21]. În acest sens, un exemplu concludent din proza lui Mircea Nedelciu, ar fi, asemeni oglinzii, colonia de la Temenia din romanul *Tratament fabulatoriu*[22] ce poate fi un amplasament/ o existență mixtă. Colonia este o utopie, dat fiind lumea creată ca o variantă îmbunătățită/ perfecționată a societății, o lume ideală în care rosturile individului se desfășoară într-o totală comuniune cu natura și cu ceilalți semeni; în care deschiderea față de aproapele tău este una totală, fie că e vorba de munci agricole, de organizare a spațiului împărțit de membrii acelei comunități, fie de legăturile de natură sexuală; cu alte cuvinte, o libertate „hipiot-fourrieristă”[23] înspre care personajul Luca este atras și pe care o descoperă/ imaginează. În același timp, acest spațiu este învăluit într-o aură misterioasă, accentuată și de șatra de țigani întâlnită de Luca în căutarea coloniei ce-l bântuie, și, în special, de figura bătrânului din șatră ce-i arată calea precum un clar-văzător. Această latură a spațiului este dublată de calitatea de palimpsest a locului ce are un corespondet real în construcțiile comuniste, începute și nefinalizate; dacă la început acest spațiu era unul pentru a desemna clasa socială privilegiată a boierului față de supuși, mai apoi, acest spațiu devine unul al *heterotopiei de deviație* delimitată de Foucault în care este izolat individul ce nu se încadrează normelor sociale, precum mama ce are un copil „din flori” sau bunicul Marcu ce își reinventează descendența și se auto-izolează în acest spațiu; în final, acest spațiu heterotopic de deviație capătă caracterul unei închisori politice prin încarcerarea lui Fiston Gulianu. Astfel de spații heterotopice ce-și schimbă înfățișarea și se rescriu o dată cu schimbările din sistem sunt și Fitotronul de la Fuica/ Institutul de cercetare de lângă Fundulea; conacul La Cocoane/ conacul lui Mateiu Caragiale, interesant analizate și surprinse de Ramona Hărșan în studiul amintit.

Spațiul heterotopic este înțeles ca unul ce se află într-un raport de divergență cu continuitatea și normalitatea spațiilor uzuale. În viziunea lui Foucault, spații precum internatul, azilul, muzeul, biblioteca, librăria, trenul, cimitirul, cazarma, teatrul, cinematograful și oglinda – de care am amintit mai sus –, sunt doar câteva dintre

[19] *Cf.* Michel Foucault, *op. cit.*
[20] *Ibidem.*, p. 254.
[21] *Ibidem*.
[22] Mircea Nedelciu, *Tratament fabulatoriu* – roman cu o prefaţă a autorului, ediţia a III-a, Cuvânt înainte de Sanda Cordoş („Un obiect util”), „Avertisment la ediţia a II-a – 1996” (Mircea Nedelciu), Editura Compania, Bucureşti, 2006.
[23] *Cf.* Ramona Hărşan, *art. cit.*, p. 168.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

reprezentările conceptului de heterotopie elaborat de acesta, datorită capacității spațiilor indicate de a fi amplasamente *altfel*, ce dau iluzia accesibilității. Pentru a ajunge la definirea și stabilirea celor șase principii ale spațiilor heterotopice, Foucault stabilește granițele/ limitele teoriei sale, și anume: interesul pe spațiul exterior; inventarierea unor amplasamente, fie de trecere, sau de oprire provizorie, fie de amplasarea adăpostului – închis sau semi-închis – pe care îl constituie casa, camera, patul, etc. Spațiile heterotopice efective sunt de două feluri: *de criză* sunt acele „locuri privilegiate sau sacre, sau rezervate în exclusivitate indivizilor grupului uman în care-și duc viața, în stare de criză. Adolescenții, femeile pe perioada menstruației, femeile care stau să nască, bătrânii etc."[24]. Spațiile specifice acestor heterotopii de criză sunt: colegiul, serviciul militar, trenul sau hotelul – ultimele două, ca locuri de „nicăieri" în care avea loc, spre exemplu, deflorarea tinerei fete în „voiajul de nuntă". Aceste heterotopii de criză, o dată cu secolul XX, sunt înlocuite de *heterotopiile de deviație*, stabilește Foucault, fiindcă „sunt cele în care sunt plasați indivizii al căror comportament este deviant în raport cu media sau norma impusă"[25]. Dintre acestea amintim casele de odihnă, clinicile psihiatrice, închisorile sau căminele de pensionari.

Termenul propus de Michel Foucault, heterotopia, poate fi aplicabil prozelor lui Mircea Nedelciu mai întâi, pentru că majoritatea spațiilor heterotopice delimitate de fenomenolog există în prozele sale, apoi, este relevantă atât relația protagoniștilor cu astfel de spații, cât și reflectarea spațiilor asupra personajelor ce dezvăluie dislocări și grave probleme identitare. De asemenea, amplasamentele de trecere, ce facilitează deplasarea – trenul, autobuzul, mașina, strada – și care determină apariția unor spații tranzitorii precum gara, stația de autobuz, cafeneaua sau alte spații ale șederii provizorii, considerăm că sunt învestite în proza lui Mircea Nedelciu atât cu calitățile *non-locurilor*, după cum sunt încadrate de Ionuț Miloi și Ramona Hărșan în lucrările amintite, cât și cu cele ale spațiilor heterotopice datorită calităților acestora și a capacității lor de a interveni în mentalul colectiv prin deviațiile produse. Vom încerca să dăm câteva exemple care să fie relevante acestui transfer în partea a doua a studiului dedicat acestei teme, prin aprofundarea semnificațiilor mijloacelor de transport, ca heterotopii de deviație, sau „non-locuri" ce au impact asupra identității personajelor.

În concluzie, în această primă parte a studiului, am amintit, prezentat sau analizat studii și teorii ce pun în discuție problematica timpului și a spațiului, în încercarea de a argumenta până la final obiectivul propus, și anume, că spațiul din proza lui Mircea Nedelciu este unul postmodern ce are o prevalență mai mare asupra timpului ca formulă narativă, iar semnificațiile simbolice ale acestuia au implicații majore în construcția identitară a personajelor.

Acknowledgement: *Această lucrare a fost publicată cu sprijinul financiar al proiectului „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate", POSDRU/159/1.5/S/133652, finanțat prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.*

Bibliografia operei:

NEDELCIU, Mircea, *Zmeura de câmpie* (roman împotriva memoriei), Editura Militară, București, 1984; ediția a II-a, Prefață de Sanda Cordoș („Cine sînt fiii acelor taţi?"), Editura Compania, București, 2005.

[24] Michel Foucault, *op. cit.*, p. 255.
[25] *Ibidem.*, p. 255-256.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

NEDELCIU, Mircea, *Tratament fabulatoriu* – roman cu o prefaţă a autorului, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1986; ediţia a II-a, Editura ALL, Bucureşti, 1996; ediţia a III-a, Cuvânt înainte de Sanda Cordoş („Un obiect util"), „Avertisment la ediţia a II-a – 1996" (Mircea Nedelciu), Editura Compania, Bucureşti, 2006.

NEDELCIU, Mircea, *Proză scurtă - Aventuri într-o curte interioară, Efectul de ecou controlat, Amendament la instinctul proprietăţii, Şi ieri va fi o zi*, prefaţa de Sanda Cordoş („Mircea Nedelciu şi proba clasicismului"), Editura Compania, Bucureşti, 2003.

NEDELCIU, Mircea, *Opere 1. Aventuri într-o curte interioară; Efectul de ecou controlat*, vol 1, Seria Opere, Ediție îngrijită și prefațată de Ion Bogdan Lefter, Editura Paralela 45, Pitești, 2014.

Bibliografie critică selectivă:

AUGÉ, Marc, *Non-Places: Introduction to An Anthropology of Supermodernity*, Trans. John Howe, Verso, London, 1995. (1st edition published in French as *Non-lieux. Introduction à Une Anthropologie de la Surmodernité*, 1992).

BACHELARD, Gaston, *Poetica spațiului*, Seria „Studii socio-umane", trad. Irina Bădescu, pref. Mircea Martin „Gaston Bachelard ca educator", Editura Paralela 45, Piteşti, 2003.

BACHELARD, Gaston, *Poetica reveriei*, Traducere de Luminiţa Brăileanu, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005.

CHATMAN, Seymour, *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*, Cornell UP, Ithaca and London, 1978, pp. 96-106 and 138-145.

http://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.htm#N5.5.2 [accesat în 29.01.2015]

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicţionar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Vol I-III, Traducere de Daniel Nicolescu, Doina Uricariu, Olga Zaicik, Laurenţiu Zoicaş, Irina Bojin, Victor – Dinu Vlădulescu, Ileana Cantuniari, Liana Repeţeanu, Agnes Davidovici, Sanda Oprescu, Editura Artemis, Bucureşti, 1993.

CURRIE, Mark, *About Time. Narrative, Fiction and the Philosophy of Time*, The Frontiers of Theory, Edinburg University Press, 2007.

http://books.google.ro/books?id=8cJvAAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

DINIȚOIU, Adina, „Proză şi spaţialitate", în rev. *România literară*, Anul 2012, nr. 46.

http://www.romlit.ro/roz_i_spaialitate [accesat în 20.01.2015]

FOUCAULT, Michel, *Altfel de spații*, în *Theatrum philosophicum. Studii, eseuri, interviuri. 1963-1984*, ediție îngrijită de Ciprian Mihali, traduceri de Bogdan Ghiu, Ciprian Mihali și Sebastian Blaga, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

HĂRȘAN, Ramona, *Heterotopie şi ficţionalizare a spaţiului la Mircea Nedelciu*, în vol. *Dilemele identității. Forme de legitimare a literaturii în discursul cultural european al secolului XX*, Editura Universității „Transilvania" din Braşov, 2011.

MILOI, Ionuț, *Geografii semnificative. Spațiul în proza scurtă a lui Mircea Nedelciu*, cu o prefață de Sanda Cordoș, „Un debut semnificativ", Colecția „Paradigme", Editura Limes, 2011.

RUȘTI, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, București, 2009.

TUAN, Yi-Fu, *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*, Columbia University Press, New York, 1990.

TUAN, Yi-Fu, *Space and Place: The Perspective of Experience*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1977.

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)

ȚÎRDEA, Teodor N., BERLINSCHI, Petru V., EȘANU, Anatol I., NISTREANU, Didina U., OJOVANU, Vitalie I., *Dicționar de Filosofie și Bioetică*, A-Z, Chișinău, 2003.

WESTPHAL, Bertrand, „Pour un approche géocritique des textes", în *La Géocritique mode d'emploi*, PULIM, Limoges, coll. «Espaces Humains», nr. 0, 2000, pp.9-40. http://www.vox-poetica.org/sflgc/biblio/gcr.html [accesat în 5 ianuarie 2015]

BDD-A22009 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:27 UTC)